Bokmeldinger

TRUSOPPLÆRING OG BARNETRU SETT FRÅ SINSEN

Tom Erik Hamre, Erling Lundeby og Arne Redse (red.). 2010. *Barnetro og trosopplæring. Festskrift til Egil Sjaastad. Kyrkjefag Profil nr. 22. Oslo: Fagbokforlaget*

AV BIRGITTE LERHEIM

Førsteamanuensis, Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo

I høve 65-årsdagen til tidlegare rektor ved Fjellhaug Internasjonale Høgskole, dosent Egil Sjaastad, har det teologiske miljøet knytt til høgskulen og Norsk Luthersk Misjonssamband, gjeve ut eit rikhaldig festskrift i serien Kyrkjefag Profil på Fagbokforlaget. Ein innleiande del portretterer jubilaranten. Dei tre hovuddelane i boka har fått titlane Barneteologi som bibelsk og systematisk tema (6 artiklar), Glimt fra trosopplæringens historie (2 artiklar) og Barneteologiens praktiske nedslagsfelt (7 artiklar). Til slutt har boka ein bibliografi over Sjaastads sine faglege og populære publikasjonar gjennom nærare 40 år.

Jubilaranten sjølv skriv seg inn i feltet med ei drøftande oppsummering av den barneteologiske fagtradisjonen med vekt på Noreg. Sjaastad framstår som solidarisk med

barneteologien si sak, medan han utfordrar barneteologane (og kontekstuell teologi generelt) til ytterlegare refleksjon over forholdet mellom synd og nåde, mellom naturleg etikk og openberring, og temaet fråfall frå dåpspakta. Her er det Konkordieformelen og Confessio Augustana som blir haldne fram som kjelder (førstnemnde er til opplysing i motsetnad til sistnemnde ikkje vedkjenningskrift i Den norske kyrkja, men har tradisjonelt hatt ei sterk stilling innan NLM).

Knut Kåre Kirkholm står bak kapitlet «Barneteologi i Deuteronomium», kor han eksegerer perikoper frå 5. Mosebok der barn er aktørar eller tema. Her blir det til slutt gjort merksam på «elefanten i rommet», nemleg korleis den Gud vi møter i Deuteronomium er ein skremmande og straffande Gud mot dei som fell frå. Dette skulle eg gjerne ha sett drøfta ytterlegare med tanke på t.d. ulikskapane mellom gamal- og nytestamentlege gudsbilete.

Håkon Sunde Pedersen tar utgangspunkt i erfaringane til barn som har stått i konfliktfylte brot mellom foreldra, i sin eksegeese av Jeremia 3,14–18, der han seier: «Lest fra et skilsmissebarnperspektiv kan Herren i Jer 3,14–18 framstå som en manipulerende, egoistisk, herskesyk og hevngjerrig far. Samtidig kan barna framstå som uinteressante i seg selv og nyttige utelukkende som middel i en konflikt». Han meiner at teksten kan tene

både til å avsløre og oppdage og gje språk til problematiske sjølvbilete og gudsbilete hos menneske med erfaringar som skilsmissebarn, samstundes som han gir kyrkja høve til å tre inn i og snakke om problematikken og peike på andre retningar for gudsbilete og sjølvbilete. Og nett her blir ei historisk-kritisk lesing av denne teksten halde fram som ein ressurs, der forfattern brukar familiemetaforar for å skildre dramatiske tider i Juda si historie.

Sverre Bøe skriv ein grundig artikkel der han spør kor vidt NT sine forteljingar om husstandsdaup er eit argument for barnedaupen. Her blir aktuelle tekstar eksegert og til slutt drøfta i høve til moderne perspektiv på individ og kollektiv. Denne samanstillinga vil mange finne nyttig.

«Hva mente Jesus med å bli som barn?» Dette spørsmålet blir stilt av Sven Arne Lundebj, som konkluderer med at barnetekstane i NT ikkje først og fremst handlar om barn, men om gudsriket og kva som må til for å ta del i dette. Barna blir brukt som representantar for noko som manglar, og som Jesus kan rette på. Jesus kan med dette ikkje seiast å kome med ei ny handling til barn. I staden kjem han med sitt nåderike for alle som har feil og manglar, vaksne som barn. Denne artikkelen står med dette i skarp kontrast til dei av dei barneteologiske tradisjonane som held fram barnet sine førebiletlege eigenskaper (i Noreg representert ved t.d. Odd Ketil Sæbø si bok *Gudsbarnet*).

Ivar Vegge drøftar barn si deltaking i nattverden ut ifrå gamaltestamentlege, johanneiske og paulinske tekstar. Her lar forfattern Jesu praksis og Paulus si erklæring av trusrettfærd trumfe dei kvalifikasjonskrava for nattverddeltaking som noko av paulusresepsjonen i landet vårt har stått for. Barn si deltaking i det jødiske påskemåltidet blir eit argument for barns deltaking i nattverden, samstundes som foreldre og føresette si rolle i

barns altergang blir halde fram.

Arne Helge Teigen sin artikkel handlar om barnet i den reformatoriske skuletenkinga, og bruker Hans Barons kollektivt orientert omgrep «civic humanism» som tolkingsperspektiv på Luther og Melancton sine tankar om korleis skulen skal danna barna til samfunnsborgarar. Han finn at Luther si tenking om barn og skule er meir teologisk orientert enn Melancton si, men peikar samstundes på kompleksiteten i reformatorane si danningstenking: Her finn vi både ein optimistisk, humanistisk prega tanke om barn som framtida sine borgarar, og den lutherske tanken om mennesket som syndig. Alle bidrag til ein optikk som hjelper oss å sjå slik kompleksitet i lutherarven er viktige.

Brynjolv Hoaas tar oss vidare fram i historia og til pietismens frontfigur Spener sine bidrag til barneforståing og katekismeundervisning seint på 1600-talet, der han held fram kjærleik og fortrulegheit som viktigare enn tukt og strengheit.

Danske Børge Haahr Pedersen drøftar lov og evangelium i forkynning for barn, og hevdar med utgangspunkt i egne erfaringar at forkynning for barn er eit forsømt område i praktisk teologi. Det kan nok hende at lærebøker i homiletikk har manglar her, samstundes som det finnest ein god del anna fag- og forskingsmateriale, og ikkje minst praksiserfaringar, knytt til dette feltet. Med eit utviklingspsykologisk utgangspunkt skriv han vidare om «det kristne syn på barnet», der han går i dels motsett retning av Teigen ved å hevde at barnet også blir framheva som eit førebilete for vaksne i Jesu forkynning. Han etterlyser forkynning som er både tiltale og nådetilseiing, og rår til heilskapleg formidling (sistnemnde spring vel inn opne dører i Den norske kyrkja si trusopplæring), samstundes som bruk av omgrep som «applicering av forkyndelsen» nok i liten grad snakkar med samtidig pedagogikk.

Trusopplæring og skulekontekst blir drøfta av Njål Skrunes, og med utgangspunkt i ein historisk gjennomgang spør han om samspelet mellom trusopplæringa og den offentlege skulen er eit motsetningsforhold. Ja, meiner han, med utgangspunkt i dei respektive praksisane sine føremål og intensjonar, og knytt til at kristendomen ikkje lengre er hegemonisk. «Kirken kan ikkje i dag på en positiv måte bygge på barn og unges praksiserfaring fra den offentlige skolen», blir det sagt (s. 193), og kristendoms læraren som eit førebilete for kristen tru og livsførsel er skriven ut av læreplanane. Skrunes sin historiske gjennomgang og dokumentasjon er som alltid grundig.

Eg vil likevel sette spørjeteikn ved påstanden om at det er automatikk i at ein god og truverdig lærar mistar førebiletefunksjonen sin av den grunn, kristen eller ikkje. Rett nok har ho ikkje lenger høve til å framstå som førebilete for elevane med omsyn til truspraksisar, men på andre vis, som eit bra menneske som elevane også veit er kristen. Dessutan har nok elevane oppigjennom delte erfaringar med kristendoms lærarar etter gammal praksis – nokre av dei har ikkje virka til velsigning med tanke på kristen danning, men også til skrekk og åtvaring. Spørsmålet er difor om det her blir konstruert ei idyllisk fortid på grunnlag av læreplanar, ei fortid som var langt meir kompleks i praksis. Eg saknar dessutan generelt i kyrkja (det gjeld ikkje berre denne artikkelen) ei meir aktiv konstruktiv haldning til korleis trusopplæringa kan relatere seg til skulen sine kompetansemål slik at elevane både kan få oppleve gjenkjenning og forskjellar i høve til temaa som blir tatt opp på dei ulike trinn. Dette handlar om å vere merksam på elevane sine læringsbaner. Dette altså sjølv om trusopplæringa ikkje kan føresetje og byggje på *truspraksislæring* frå skulen.

Margun Serigstad Dale tar føre seg missiologiske utfordringar til tweens sin mediekvardag. Ho drøftar korleis unge sin mediebruk kan møtast på både kritisk og konstruktivt vis i kyrkja si trusopplæring.

Danske Carsten Hiorth Pedersen gjer ein teologisk og pedagogisk analyse av Søndagsskulen Norge si satsing *Sprell levende*. Han gir ros til form og formidling, men samstundes etterlyser han stoff om Jesus som frelsar, om dåpen og om det evige livet. Søndagsskulen sine åtte tesar om barn og tru, som er prega av ei barneteologisk tenking der barneegenskapane får funksjon som førebilete, får i denne samanhengen gjennomgå, ikkje med tanke på kva dei seier, men på kva dei ikkje seier. Han meiner at *Sprell levande* underpoengterer kompleksiteten i det kristne menneskesynet.

Rune Øystese er den av forfattarane i boka som frå før har mest erfaring med det barneteologiske fagfeltet. Han drøftar forståinga av «språk» i Plan for trusopplæring, og spør kva dette «språket» skal brukast til, kva som er særlege ved det kristne språket, og korleis det kristne språket blir lært. Han drøftar samanhengen mellom språk og åndeleg utvikling, viser til dei kristne forteljingane si rolle i utviklinga av eit kristent språk, og framhevar at barn bør lære å tolke desse forteljingane metaforisk for at dei skal spele ei rolle i fortolking og utvikling av eigne liv.

Med teoretiske perspektiv frå barneteologi, barnehagepedagogikk (Solveig Østrem) og liturgikk (Michael B. Aune) drøftar Robert Lilleaasen kva slags rolle «gudsmøtet» kan ha i ei gudsteneste for fleire generasjonar. Han brukar Aunes kritikk av antropologisk og ekklesiologisk fundert liturgi, og Østrems Skjervheim-resepsjon til å rette kritisk merksemd mot «adjektivgudstenester». Desse handlar ikkje først og fremst om barn, familiar

eller kva prefiks vi no måtte setje framfor «gudstenester», men om det «tredje leddet» slik at barn og familiar etc. ikkje blir redusert til symbolske objekt, men blir gitt høve til å delta ut ifrå kvar sine føresetnader. I praksis betyr dette ifølgje forfattaren at barn får ritualisere på sine, og vaksne på sine premisser kring det tredje leddet som han kallar «bibel og vedkjenning». Det er mange gode poeng her, sjølv om «bibel og vedkjenning» dessverre nok blir lest som signaleffektspråkbruk og konfesjonalisme av denne meldaren. Eg føretrakk opnande nemningar som «evangeliet» fordi det er ei *sak* som skal formidlast: Guds ord til fridom. Bibel og vedkjenning er *tekstar*. Luther lærte oss at bibel og evangelium faktisk ikkje er identiske storleikar.

Den siste artikkelen i boka er Ingebjørg Hauge sin analyse av norsk kristen litteratur for større barn («tekstar som presenterer eit kristent verdsbilette på barns premisser»). Ho drøftar spenninga mellom kvalitet og bodskapsiver, og finn at guds- og jesusbileta først og fremst handlar om Gud som ven og trøystar, og at klassiske teologiske tema som synd, æve, nåde og kristen etikk i liten grad blir tematisert.

Ein del av forfattarane i denne boka kjenner svært godt til barneteologiske og religionspedagogiske diskursar i kjølvatnet av trusopplæringsreforma, og har vore aktørar og medskaparar på feltet i lang tid. Andre nyttar – nokre treffande, andre mindre treffande – høvet til å skrive seg inn i desse diskursane. Uansett er det viktig at dette har blitt gjort. I høve til festskriftsjangeren er det fint at eit festskrift ikkje berre blir nytta til oppsummering, men til å skrive seg vidare.

Noko som går att i fleire av artiklane, er etterlysing av klassiske teologiske tema i trusopplæringsplanar og -praksisar. Dette er ikkje heilt nytt, og slike tema var utgangspunktet

for innvendingar som så forskjellige miljø som Fjellhaug og mitt eige universitetsfakultet kom med til *Gud gir – vi deler* i høyringsrundane. Eg er meir enn samd med forfattarane i etterlysinga, men eg vil truleg tenke nokså ulikt i høve til mange av desse både når det gjeld forsoningslære og korleis dette skal leggest til rette både på plan- og praksisnivå. Og her ligg vel mitt hovudspørsmål til denne artikkelsamlinga. Vi står i spennet mellom å tenkje tradisjonen som ressurs og ta samtida sine utfordringar på alvor, og her har vi nok ulikt balansepunkt. Mantraer som «bibel og bekjennelse» fungerer nok mest som «signalmarkering» til innvortes bruk og mindre som konstruktive innspel i vidare forstand, sjølv om bibelen og vedkjenninga heilt rett bør vere konstituerande faktorar for all trusopplæringstenking og praksis. Men på kva vis? – Med tanke på andre signalord som sviv i bibelsynsdebattar, t.d. «heilbibelsk» (jf. haustens Verdidebatt-rundar) er t.d. dei gamaltestamentlege bidraga i denne antologien interessante, og vil nettopp kunne utfordre ein slik retorikk – innanfrå.

Hellemo, Geir (red.) (2014): Guds-tjeneste på ny. Oslo: Universitetsforlaget.

AV ASBJØRN HIRSCH.

Førsteamanuensis emeritus ved Dronning Mauds Minne, nå timelærer i menighetspedagogikk og mentor i trosopplæring

Bakgrunnen for boka er den nye gudstjenestereformen i Den norske kirke som kom i 2011. I 10 artikler blir gudstjenesten beskrevet og vurdert ut fra forskjellige synsvinkler.

Forfatterne av artiklene har sin tilhørighet til Teologisk fakultet.

I en kort bokomtale kan jeg ikke gå i detalj om innholdet i artiklene. I stedet gir jeg en kort beskrivelse av artiklene ut fra perspektiver som jeg fant sentrale og interessante.

Geir Hellemo: Liturgisk teologi for Den norske kirke

Forfatteren legger vekt på noen teologiske prinsipper som kan gi en «gudstjeneste for alle». Han bruker bibeltekster og kirkerommet for å vise hvordan gudstjenesten kan gjøres virkelighetsnær og slik at den berører dem som er med.

Merete Thomassen: Den liturgiske bønnen: Dogmatikk, poesi og erfaring

Forfatteren vil skape en "liturgi nedenfra", det vil si en liturgi som ivaretar deltagernes liv og interesser, og som lar dem komme til orde med spørsmål som er knyttet til deres situasjon. Hun trekker inn kvinneperspektivet som et eksempel.

Sivert Angel: Ordet og preken.

Forfatteren vil at tilhørerne til en preken skal få møte ordene i bibeltekstene. Tilhørerne skal selv danne seg en mening om bibelens budskap og om hva ordene kan bety for tilhørernes egen virkelighet og livssituasjon. For å vise hvordan han tenker bruker han en av sine prekener som eksempel.

Kari Veiteberg: Gudstjenesta som ei hending med handlingar

Forfatteren vil bruke teateret som inspirasjonskilde for gudstjenesten. Gudstjenesten skal være preget av samhandling og av å skape noe nytt sammen.

Kåre Nordstoga: Musikk i gudstjenesten

Forfatteren er opptatt av sang og musikk i

gudstjenesten og ellers. I fremstillingen gir han reflekterte og engasjerte råd om hvordan vi kan få dette til.

Margunn Sandal: Rom for gudstjeneste

Forfatteren gir en innføring i hva et sakralt rom er. Så knytter hun innføringen sammen med en fenomenologisk analyse av 3 ulike kirker.

Geir Hellemo: Bilde, ord og gudstjenestedeltagelse

Forfatteren gir en historisk skisse av bruk av bildekunst i gudstjenesten. Han har et fokus på forholdet mellom bilde og ord/tekst.

Elisabeth Tveito Johnsen: Gudstjenestelæring gjennom deltagelse

Forfatteren er opptatt av den læringen som foregår ved å delta i et praksisfellesskap, slik som gudstjenesten er. I praksisfellesskapet skiller hun mellom sentrale, perifere og marginale deltagere. Læring er å bli en kyndig praktiker. Hun analyserer hvordan 2 gudstjenester med barn fungerer som praksisfellesskap.

Gunnfrid Ljones Øierud: Inkluderende guds-tjenestekommunikasjon

Forfatteren mener at en gudstjeneste impliserer en tenkt modelldeltager eller form for rolle som en deltager må tilegne seg for å kunne være med i gudstjenesten på en god måte. Forskjellige modelldeltagere kan føre til meningsskaping for flere og dermed til bedre inkludering.

Espen Dahl: Hverdag og mottagelighet

Forfatteren gir en kort innføring i hva fenomenologi er. Han skiller mellom gudstjenesten og hverdagslivet. Mens gudstjenesten er preget av passiv «gitthet», er hverdagen preget av aktiv konstruksjonisme.

For meg som aktiv gudstjenestedeltager og

prest har innholdet i boka vært inspirerende og motiverende. 10 forfattere er mange, men det gir en spennende variasjonsbredde i temaer som jeg har likt.

For meg som er lærer i menighetspedagogikk og mentor i trosopplæringen har boka en klar svakhet. Det er mangelen på barneperspektiv. Med unntak av artikkelen til Tveito Johnsen er barna nesten fullstendig glemt.

Men flere av de tankene som forfatterne kommer med, har overføringsverdi til gudstjenester med barn. Jeg vil nevne noen slike tanker.

Barna skal få møte bibeltekstene i prekenen. For barna (og de voksne) er det bibelfortellingene som appellerer sterkest. En god fortelling engasjerer og er lett å huske. Jeg mener at vi ikke bør være for raske til å tolke fortellingene for barna. Barna er kompetente og kan konstruere sin egen kunnskap i møte med det de hører.

Liturgien skal komme nedenfra. I en slik formulering hører jeg kampen for frigjøring for fattige og undertrykte og for kvinnene. Jeg skulle ønske at perspektivet hadde inkludert barna. I den nye gudstjenesteordningen er

barneperspektivet fraværende. Jeg ønsker meg en liturgi nedenfra på barns premisser.

Vi lærer ved å delta i et praksisfellesskap. Dette harmonerer godt med et sosiokulturelt syn på læring. Barn og voksne lærer best når vi lærer sammen. Slik vanlige gudstjenester blir gjennomført, gir de for lite plass til barna, til å undre seg sammen og til den gode samtalen.

Gudstjenesten forutsetter en implisitt modelldeltager. Barn trenger andre barn som rollemodeller og som er i kirken og som de kan identifisere seg med.

Etter å ha lest artiklene, sitter jeg igjen med et inntrykk av at forfatterne vil at deltagerne skal være i fokus i gudstjenesten. I møte med liturgi, tekster og preken vil hver enkelt av oss tolke det vi møter på vår egen måte og danne oss vår egen subjektive kunnskap. Jeg tror det er mye riktig i en slik måte å tenke på. Men at hver av oss konstruerer vår egen kunnskap, må ikke trekkes så langt at det blir uvesentlig hva vi møter i gudstjenesten. Våre konstruksjoner må ha et materiale, noen klosser som vi kan bruke til å bygge med. Våre subjektive oppfatninger må møte noe objektivt og «gitt», slik vi kan gjøre i gudstjenesten.